

neque dicit Apostolus, se primam Evangelii scriptio-
nem curaturum, sed tantum operam daturum, ut
& sui Lectores habeant, quo doctrinae christianae
memoriam servant, illud nimirum Marci evange-
lium, cujus lectio jam ante in romana ecclesia cum
fructu instituebatur.

De *Lucæ evangelio*, & quæ continuationem
ejus exhibent, *Actis apostolicis*, expressis verbis, quan-
tum quidem novi, haud ita agunt veteres, ut de-
clarent, cur inter canonica posuerint. Est tamen
unde conjicias, eos PAULI quandam approbationem
agnovisse, (i) saltem haud dubitasse, quin nomi-
natim Lucas fuerit, qui a Paulo (k) qua talis com-
mendatur & ὁ ἐπαινοῦς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πάντων τῶν
ἐκκλησιῶν.

Caput II.

*Quod divinam librorum veteris testamenti au-
thoritatem adstruit.*

§. XII.

Nullus equidem dubito, quin qui veteres ebræ-
orum tabulas examini subicere summamque illis
dignitatem vindicare instituant, iisdem recte utan-
tur probationibus, quibus apostolicæ fulciuntur; Le-
gationis enim tesseræ, quibus Prophetas suos muni-
re, & tales probare Numini placuit, miracula fue-

(i) EUSEB. L. VI. cap. 25. καὶ τρίτον, inquit ORIGENES,
εὐαγγέλιον τοῦ κατὰ Λουκᾶν τοῦ ὑπὸ Παύλου ἐπαινουμένου.

(k) 2. ad Cor. VIII. 18. vid. ORIGENES, homil. I. in Lucam,
ad cap. I. 3. CHRYSOST. comment. in acta Apost. in ini-
tio. LARDNERUS supplem. Vol. I. pag. 257. sq.

runt iis similia, quibus ad credendum Apostolis inducimur. (1) Quo ipso tamen necdum affirmarim, eadem via, qua in scriptis apostolicis incessimus, hic quoque incedendum esse; siquidem demonstrationis genus primum adhibitori singulis scriptis suis auctoribus vindicatis probandum haberemus, eos divinitus inspiratos sese professos dictis fidem miraculis conciliaffe; quæ probatio in quibusdam libris difficilis in aliis etiam impossibilis est. Genuina enim singulorum librorum dignitas, si a Salvatoris approbatione discefferis, absque multo labore ac nimium prolixa disquisitione adstrui non potest; auctores eorum nunc incogniti sunt, nunc ad inspirationem expressis verbis non provocant; tribuuntur his miracula simul & vaticinia, nulla aliis. Quod si etiam, perruptis obstaculis, maximæ librorum parti satisfecisses, obstarent tamen summa rerum antiquitas deplorandaque historicorum penuria & ipsa rerum, quæ ejusmodi probationem ingrederentur, varietas, quominus Lectoribus non nimis credulis divinitatem librorum firmiter persuadeas & aliquem veritatis sensum addas; est nimirum vel in ipsis scriptis mosaïcis per longas ambages eundem, & ad quemvis gradum cum novo quasi hoste confligendum. (m)

Pro-

(1) Vid. Exercit. I. § XI.

(m) Rei exemplum suppeditabunt scripta, quæ TH. HOBESIO (in Leviath. p. 3. 6. 3) J. PEYRERIO (in syst. præad. L. IV. c. 1.) B. SPINOZÆ (in tract. theol. polit. de libertate philos. c. 8.) opposuerunt HUETIUS, (in demonstr. ev. p. IV. c. 14.) SPANHEMIUS (hist. eccl. V. T. p. 260. sq.) WITSIUS (in attr. gent. om. ap.) CLERICUS (in diff. de script. Pent. Moyse ejus comment. præmissa) & alii.

Provocemus igitur, inquires, ad testimonium Ecclesie veteris judaicae, quae procul dubio scire potuit, a quo scriptore repetendus quisque liber, quove loco habendus sit; praesertim cum Prophetarum posterioris aetatis certo certius errorem detexissent, si quis in re tanta commissus unquam fuisset. Vereor autem ut vel hac ratione conficienda probatio ingenio curiosoque judici satisfaciat. Sunt enim scriptores judaici, qui canonis aliquam mentionem injiciunt, paucissimi, & hi quoque a Prophetarum temporibus remotiores, quam quorum sententia pro ecclesiae viris s. coaevae eorumve aetati proximae testimonio haberi possit. Quod si vel aliter esset, foret nihilominus ducta ex ecclesiae testimonio probatio claudicans atque infirma, quod non satis appareat, quis canonis auctor sit, quantaque in eo adornando cura adhibita fuerit. Esdrae enim qui cum judaeorum parte maxima ejus constitutionem acceptam ferunt, argumenta non nisi lubrica atque infirma proferunt. Quare ducendum pro divinitate librorum e Prophetarum testimonio argumentum reliquis praefendum atque hoc loco praecipue commendandum censeo; habemus enim Christi Apostolorumque non tacitam solum sed approbationem expressam, cui totum hocce doctrinae caput superstruamus. Neque vero totam hanc probationem nunc exhaustiam, sed rudem ejus quandam imaginem afferam.

§. XIII.

Quod ab hoc demonstrationis genere abesse plane non potest, est, *ut omni cura & circumspectione in libros*

libros inquiratur, quos Judæi, dum vitam inter eos
ageret Christus, pro canonicis divinisque habuerint,
neque enim Christus neque Apostoli unquam Li-
brorum divinatorum nobis catalogum exhibuerunt, aut
viros s. quorum scripta commendant, suis nomi-
bus insigniverunt, sed tabulas s. a judæis receptas
generatim approbarunt; ita ut ex eorum verbis cer-
ti, nisi post peractam memoratam inquisitionem di-
ci nihil possit.

§. XIV.

Fontes igitur accedamus! e quibus historia ca-
nonis ebr. haurienda videtur. Antiquitatis anno-
rumque rationem habere si volueris versio, LXX.
viralem quam appellant, facile primum locum ob-
tinuerit, quod jam ante C. n. composita sit. Docet illa,
libros, quos summa veneratione hodie prosequimur
tunc temporis notissimos fuisse. Plura sunt, quæ
Josephi Patrumque testimoniis accepta ferimus: Jo-
sephus XXII. Libros numerat in tres classes relatos, qua-
rum prima V. Libros Moysis, secunda XIII. Prophetas,
tertia quatuor metricos complectitur. (o) Majoris pretii
hoc foret testimonium, si libros suis nominibus ap-
pellare viro plus uno nomine celebri placuisset.

Hunc proxime sequitur MELITO (p) Sec. II.

E lo

(n) Vid. HUET. in demonstr. ev. Prop. IV. p. 467.

(o) Contra Ap. L. I. pag. edit. HAVERCAMP 441. & apud
EUSEB. h. e. L. III. c. X. Legantur omnino ad hunc lo-
cum observ. cl. VITRINGÆ, in obs. s. L. VI. p. 312. sq. &
Viri cel. C. B. MICHAELIS, in præfat. uber. in Danielelem
notis præmissa §. 23.

(p) EUSEB. hist. eccl. L. IV. c. 26,

medio Sard. episcopus, singulos libros canonicos, solo Estheræ volumine excepto, enumerans; Nehemias enim Esdra, Threni Jeremia comprehenduntur, & apud Hieronymum aliosque etiam unum tantum librum constituunt. Agnoscit quidem noster sapientiæ quendam librum, nemini vero illum, qui nobis eo nomine venit, probasse videbitur, nisi qui ignoret, eodem nomine apud veteres Salomonis proverbialia insigniri. Maximum vero huic Episcopi testimonio pondus inest, cum tradat in ipsa Scripturum s. patria se *magno studio* librorum V. T. catalogum collegisse; hæc enim ejus verba refert EUSEBIUS: „Ego igitur in orientem profectus cum ad locum ipsum pervenissem, in quo hæc prædicata & gesta olim fuerant, V. T. libros diligenter didici, eorumque indicem ad te (Onesium) misi.

sup Melitonem qui excipit ORIGENES (q) Sec. III. ineunte Alexandria Decus, Clementis Alex. discipulus, omnes libros s., exceptis XII. Prophetis minoribus vulgo dictis, tales agnoscit, quales hodie habentur. Neque vero memorata omissio ipsius ORIGENIS, sed descriptorum vitium putanda est, cum hosce prophetas nemo unquam s. Literis exemerit, habeat eos in versione RUFINUS, proximo post canticum cant. loco, habeat etiam HILARIUS, in prologo commentarii in psalmos, ubi teste HIERONYMO exscripsit fere ORIGENEM. Quibus accedit, ipsam ORIGENEM XXII. se enumeraturum libros polliceri, qui numerus, si Prophetas minores omiseris, non exsur.

(q) Comment. in Ps. I. apud EUSEB. L. c. Lib. VI. c. 25.

surgit. Magnum vero hac in re ORIGENIS nobis nomen erit, si recordemur, non exiguam in eo doctrinae copiam fuisse, maximum critices studium.

Eosdem Libros XXII. habent ATHANASIUS, Sec. IV. Alex. episc., CYRILLUS hieros. præcedentis coævus, sub finem Sec. IV. *Epiphanius*, Cypri episc. assiduo scripturae studio inclytus, & ineunte Sec. V. HIERONYMUS. Quibus jungerem concilii Laodicensi canonem ultimum, modo inter genuinos locum tueretur, & alia Patrum testimonia, nisi minoris ponderis esse viderentur, qui a tempore Apostolorum longius absunt. (r)

§. XV.

Aliud, quo libri s. ornantur, testimonium e Talmude, maximeque e Cod. Bava Bathra Cap. I. desumitur. Cum vero Talmudistarum recentior ætas sit, ad Christi tempora nequaquam adsurgens (s) prætereaque toti in eo occupentur, ut non tam vetera documenta, quam quæ traditione habentur, in medium proferant vereor ut testium vices subire possint. Vera sint, quæcunque de canone memoriae prodidere, testimonii loco haberi nequeunt; sunt enim præter id, quod meram traditionem sequantur, plura momenta, quæ omnem testium fidem Talmudistis detrahunt.

E 2

Quam

(r) Plura dabit, BUDDÆUS, Isag. hist. theol. P. II. p. 12. 96. sq. collectionem vero testim. MASTRICHTIUS, loco §. 17. cit. & HUMPHREY HODY, de bibliorum textibus Orig. Lib. IV. c. 4. suppeditabunt.

(s) Vid. BARTHOLOCCIUM, in biblioth. rabb. magna p. IV. p. 2. sq. WOLFIIUM, biblioth. hebr. Tom. II. p. 652.

Quam longe a veritatis amore abfuerint miserrimi hi critici, quamque nullum fere inter historias per manus illis traditas delectum instituerint, vel inde patet, quod historias exilium babylonicum antecedentes testium instar referunt, atque ita pro auctoritate decernunt, quid verum quid falsum esse debeat; nullos enim ad manus illis fuisse historicos, qui talia suppeditarent, e Josepho claret, cujus ætate præter canonica scripta nulla inventa sunt, quæ captivitatem populi præcederent. (t) Veris falsa, historiarum fabulas, vel eoipso, quem citavi, loco talmudis admiscunt, ita ut fabulis prorsus anilibus magis, quam referendis historiis dediti videantur. In decidenda denique de libris canonicis quæstione si Talmudistarum verbis stare velis non poteris non omnem eorum narrationem de canone per Esram ac viros synagogæ magnæ constituto veram habere, cui tamen, etsi Patrum aliqui Esræ idem acceptum tulerint, non facile superanda dubia obstant; (u) Qua de re legi possunt, quæ BUXTORFIVS (v) atque HUETIVS habent. (w) Facit interim ad comprobandam stabiliendamque nostram de canone veteri opinionem, quod gens christiano insensissima nomini nobiscum consensiat.

§. XVI.

Est porro probandum, *Libros nostros inveniunt christi-*

(t) Cont. Apion. L. I.

(u) Vid. H. WIRSING, misc. f. L. II. Diff. III. §. 9. J. ALTINGER, op. T. V. p. 382. R. SIMON, hist. crit. du V. T. L. I. c. 8. E. B. RAO, diatr. de synag. mag. inde a p. 47. fin.

(v) In Tiberiade, L. I. c. 9.

(w) Demonstr. evang. Prop. IV. p. 468. sq. De canone

christianismo a judæis pro inspiratis divinisque esse habitos, siquidem de eorum auctoritate, quibus evangelii precones non utuntur ad ea probanda, de quibus absque divina inspiratione pronuntiari non potest, aliter constare non possit; Christus enim Apostolicæ libros a Judæis receptos quæ tales, i. e. eam tantum eorum stabilivere dignitatem, quæ tunc temporis habebantur. Est vero decisa satis hæc quæstio per veterum sententias; quas congerere neque meum neque valde necessarium puto; apposuisse unam vel alteram sufficiet. Josephus, postquam numerum librorum divinorum retulerat, Palam est, inquit, ipsa „re, quanta libris nostris penes nos fides sit; tot „enim seculis præteritis neque adjicere quicquam, nec „auferre, nec immutare quis sibi sumsit, omnibus „cum insertum sit, a prima inde juventute, Judæis, „eas divina dogmata nominare, in iisque permanen- „tes, si oporteat mori libenter. (x)

„Melito autem ad Onesimum sequentia perscri- „bit: cum pro amore ac studio tuo erga verbum „Dei (de V. Test. ei sermo est libris, quos omnes, „solo Estheræ excepto, enumeraverat) sæpius a me „postulaveris, ut excerpta quædam ex lege & pro- „phetis, quæ ad Salvatorem universamque nostram

E 3

„fi-

quætionem inter alios cum successu tractavere, LEI-
DENEROST, in Diss. qua nomina, numerus, divisio & or-
do librorum V.T. sistuntur. Præf. C. B. MICHAËLE, Ha-
læ 1743. C. KORTHOLT, de Canone Scripturæ. J. G.
NEUMANN, Diss. de Canone S. S. obsignato. J. AITING,
loco sup. cit. J. MARTIANÆUS, de Canone S. S.

(x) Cont. Apion. L. I. p. 1037. edit. IRTIG. col. 1691.

„fidem pertinent, tibi componerem, cumque libros
„V. Test. accurate cognoscere concupiveris, id per-
„ficere omni studio laboravi. (y) Similia quoque
apud Philonem inveniuntur. (z)

§. XVII.

Proximo loco jam videndum foret, an Chri-
stus judæorum hanc de libris s. opinionem revera
suam fecerit, ita ut dubitari nequeat, quin revera
divini sint, quotquot veneramus, V. T. Præmitten-
da autem brevis disquisitio de divisionum generibus,
quibus vivente Salvatore in ordinandis libris sacris
usi fuerint Judæi; redit enim omnis nostra quæstio ad
orationes Christi non e recentioribus sed illo tempore
receptis moribus capiendas ac illustrandas, & sine
memoratarum divisionum genuina cognitione non
facile recta atque certa interpretatione declarandas,
ut e seq. §. cuique satis superque clarescet. Qua-
re brevibus dicam quid hac de materia probabilis
quid certi habeamus.

Quam in re nostra maximi fecere Theologi,
divisio *tripartita* est, quæ V. T. libros in *Legem*, seu
V. libros Moysis, *Prophetas* (Josuæ, Judicum, Sa-
muelis, Regum, Jeremiæ, Jesaiæ, Ezechielis & XII.
prophetarum min. libros,) ac denique *hagiographa*
(Ruth, Psalmos, Jobum, Proverbia, Ecclesiasten, Can-
ticum cant. Threnos, Danielelem, Esther, Esdram, &
Para-

(y) Apud EUSEB. hist. eccl. L. IV. c. 26.

(z) De legat ad Cajum fol. 1022. edit. Francof. 1791. &
alibi.

Paralipomena,) dividit. Etsi vero magni nominis viri in ea sint sententia, hanc partitionem vivente Christo jam inter Judæos usu fuisse receptam, fateor tamen me non perspicere, undenam probari atque ab omni dubitatione liberari possit. Provocant quidam ad Josephi quoddam testimonium, sed præjudicatis opinionibus abrepti, quam nihil huc faciat, minus videntur animadvertisse. Bipartitam, si ita velis, involvit partitionem; scriptores s. in *Historicos* & morum *præceptores*, illosque temporis habita ratione, in priores posterioresque dispescit. Sin aliter statuas, non in tres, sed quatuor sectiones, additis proprio loco *Hymnis*, libros s. dividet; itaque nec divisionis nomina, nec ordo librorum coincidunt. Nihil Josephus de hagiographis habet, neque octo sed tredecim scripta Prophetarum nomine comprehendit. Addo: Josephum in usum exterorum scribentem non populi sui statuta sed rei naturam sequi, literasque s. non tam in varias sectiones dispescere, quam eorum contenta describere. Neque majoris momenti sunt, quæ ad probandam *τρίχοτομία* antiquitatem aliunde proferuntur. Prologus enim Ecclesiastici non hagiographa, sed reliqua a patribus accepta scripta nominat. KARÆUS, quem TRIGLANDIUS (a) excitat, nequidem divisionem tripartitam habet, nedum nostram. Reliqui vero testes, quos hanc in rem citatos invenisse recorder, Talmudista, (b) & c Patribus

(a) In diatr. de secta. Karæorum p. 121.

(b) In Cod. Bava Bachra. c. I.

bus Epiphanius, (c) HIERONYMUS (d) & alii, cum interprete chaldæo cantici canticorum, longius a Christi temporibus absunt, quam quorum testimoniis partitio nostra vindicari seculo primo possit. Quare vera divisionis ætas in dubio posita videtur, neque Christi verba explicaturus in ea tuto pedem figere potest. Plura vid. apud FRISCHMUTHUM (e), BUXTORFIUM, (f) R. SIMONEM (g) atque BUDDÆUM. (h)

Dividunt alii libros ebraicos in *Legem*, *Prophetas*, & *metrica scripta*, novamque tripartitam, quæ Christi tempore inter Judæos obtinuerit, divisionem introducere conantur. Vereor autem ne solo Lucae cap. XXIV. versu 44. nitatur, qua de re in sequentibus.

§. XVIII.

Sequitur divisio bipartita Christo atque Apostolis familiarissima neque tamen ab iis inventa, sed inter Judæos tunc temporis celebris atque usitatissima. (i) Dividit illa veteres tabulas s. in *Legem* atque

(c) Hær. 39. p. 58. ὁ νόμος, οἱ προφῆται καὶ τὰ γραφεῖα λεγόμενα.

(d) Præfat. in Daniele; illud inquit, moneo, non haberi Daniele a Judeis inter Prophetas sed hagiographa.

(e) Diff. de divis. in Legem etc. in Thesaur. theol. philol. Menthen. pag. 335. sqq.

(f) In Tiberiade, L. I. c. XI.

(g) Hist. crit. du V. Test. L. I. c. IX.

(h) Hist. eccl. V. T. P. II. p. 989. sqq.

(i) Familiarem hanc interinctionem Christo vivente Judæis fuisse vel ex solo Lucae c. XVI. 29. 31. apparet. Fictam rem esse fateor; interim ita Parabolas fingi fas æque ac Chri-

Prophetas, quibus titulis omnes nostros libros comprehendit. Quod vel inde patet, quod Josephus Patresque non solum omnes noverint, sed divinos quoque coluerint, ut docet §. XIV. Ne vero ulla hac de re dubitatio remaneat probationem ex Act. c. XXIV. 14. & XXVI. 22. desumo, ubi apertissime pro omnibus scriptis canonicis divisio nostra ponitur; Paulus enim, qui Judæis insolitum nihil docuisse videri volebat, partem librorum s. hoc loco præterisse vix putabitur. Quid enim! num quis suæ mentis compos, cujus orthodoxia, ut ita dicam, in dubium vocatur, sui defensionem suscepturus incurrit ita verba faciet, ut probare sibi impositum crimen, non refutare videatur?

§. XIX.

Superest itaque ut videamus, num Salvator opt. iique, quos suæ doctrinae legitimos præcones constituit, Judæorum de libris s. opinionem ratam habuerint. Sunt viri docti, qui putant, Christum ea oratione, quam cap. XXIV. 44. refert Lucas, totam hanc questionem confecisse, totumque ebraicum canonem suo calculo stabilivisse, quippe qui tripartitam nobisque ad §. XVII. visam divisionem ob oculos habens primas quidem sectiones denominaverit, pro tertia autem primum ejus collectionis librum, Psalmos, posuerit. Sunt in hac sententia cl. LIGHT-FOO-

Christo mos est, ut cum temporis morumque genio conspirent, i. e. ut sint verisimiles. Quare credamus necesse est, Judæos simili loco non aliter locuturos fuisse, atque factum Christus ex eorum moribus fingit.

FOOTUS (k) ac viri doctissimi MICHAELIS, (l) quorum argumenta in compendium redacta sic habent.

„LIGHTFOOTUS hoc sibi dilemma format, dic-
 „cas, inquit, necesse est, aut Christum Libros omnes
 „ejus tertiæ divisionis, (hagiographorum) exceptis
 „psalmis, exclusisse, quod non probabile: aut omnes
 „sub nomine Prophetarum inclusisse, quod præter
 „morem, si sub titulo psalmorum omnes non com-
 „prehenderit: quod non exclusit, ipsa dictabit
 „ratio; nam in plurimis istius partitionis libris de
 „ipso scriptum est æque ac in psalmis. Eodem fere re-
 „deunt, quæ cel. MICHAELIS, pater, l. c. doct. WOL-
 „FIO opponit, qui το εν ψαλμοις, *inprimis in psalmis*
 verterat, nisi quod addat, non inesse luculentiora
 psalmis vaticinia, quam aliis prophetarum, imple-
 mentumque in utrisque esse certissimum. Non
 jam inquiram, quot sint in hagiographorum reliquis
 diserta de Christo luculentaque vaticinia, id potius
 acturus, ut probem, nullas esse, quas afferunt viri
 cl., rationes. Falsis de Messia opinionibus occupati
 Judæi illum regem, non justitiæ solum veritatisque,
 sed suæ gentis, ac invictissimum barbarorum hostem
 expectabant, eademque a sententia, ut docet histo-
 ria ipseque cit. cap. XXIV. versus 21. non multum
 abhorrebant discipuli. Tales suos discipulos, qui
 s. literas, in iisque Christi futuras passiones mortem-
 que legerant, sed haud satis perceperant, hos, in-
 quam,

(k) In horis ebr. ad Luc. XXIV. 44.

(l) C. B. MICHAELIS, in diss. §. 31. cit. J. D. MICHAELIS,
 in comp. Th. dog. p. 19.

quam, S
 sus ita a
 statisque
 quorum
 enim om
 runt, cru
 pleantur
 ex Moyse
 ut Christi
 e mortuis
 toto orbe
 tenia &
 si verboru
 cinii inest
 tum quæ
 dicum
 qua ha
 particio
 cedente
 mos, c
 hendan
 fendend
 TELLE
 do, q
 oration
 contra
 rum d
 per psa
 pleri de

(m) Diss.
 Luca

quam, Salvator ab inferis redux sed nondum illis visus ita alloquitur: nova hæc omnia vobis videntur statisque territi, cum tamen ea tantum facta sint, de quorum futuritione constare vobis debebat; ad unum enim omnia quæcunque de Messia s. vates prædixerunt, cruciatibus ipsaque morte non exceptis, impleantur necesse est: requirebatur autem omnino ex Moysis Prophetarum ac Psalmorum sententia ut Christus primum pateretur, tertiaque die e mortuis resurgeret, ut hoc facto regnum ejus toto orbe stabiliretur in nomineque ejus poenitentia & remissio peccatorum prædicarentur. Qui si verborum sensus sit, Christus non, quicquid vaticinii inest s. literis, explicasse censendus est, sed ea tantum quæ ad mortem ejus insecutumque ab inferis reditum attinebant, Psalmos maxime, minus vero reliqua hagiographa. Rom. TELLERUS (m) alique ad partitionem, quam Josephus habeat, non vero præcedentem hic respici putant, ita ut psalmi ipsos psalmos, canticum, Ecclesiasten & proverbia comprehendant. Sunt quoque eis, quæ pro sua thesi defendenda afferant; quorum *primum*, quod affert cl. TELLERUS, est summa interpretationis verisimilitudo. quam quidem non omnem nego. *Secundum*, orationis scopus; putat enim vir doctus, se Christo contradicendum omnesque reliquorum hagiographorum de Messia prædictiones falsas declaraturum, si per psalmos psalmos intelligat; siquidem *omnia* impleri debuisse Christus contendat. Ast mea quidem

F 2

ex

(m) Diss. Canonem V. T. & divinum & perfectum esse, c. Lucæ c. XXIV. 44. demonstrans. Lips. 1747.

ex opinione, vox *omnia* est emphatica, innuens, omnibus vaticiniis ita responsurum esse eventum, ut nec ultimi Messiae cruciatus, nec genus mortis durissimum, quæ non satis perceperant, vel expectaverant discipuli, excipiantur; cæterarum enim prædictionum implementum satis sperabant, ita ut vel de muneribus a Christo rege obtinendis inter se contenderent; ast non eas solum, sed omnes, eventu comprobandas esse Christus docet. Urget *Tertio* vir doctus nexum seriemque verborum; siquidem Moyses, Prophetæ & psalmi, tanquam tres species, in uno genere contineantur quod *ψ. 45. αὐτὰρ* nominetur, universumque codicem V. T. significet Joann. V. 39. Quare, cum omnes species generi sint adæquata, colligit, tribus titulis memoratis libros omnes contineri. Mihi vero videtur non omnes hic enumerari species, si ita appellare scripta s. lubeat, sed earum tantum nonnullas, quæ ultima Messiae tractant. Neque obstat *ψ. 45.*; eas enim nunc intelligebant discipuli scripturas, quas Salvator citaverat, non omnes; neque ipse forte cl. TELLERUS crediderit, *ψ. 32. περὶ τῶν* omnes generi adæquatas species indigitari, Christumque intra paucas horas totum codicem s. explanasse.

Eligamus igitur inter varii generis explicationes, quarum *prima* *τρίτοισιν* librorum Salvatori cognitam fuisse ponit, vocem vero, *psalmi*, in significatione communi pro psalmorum collectione sumit, *altera* divisionem bipartitam respicit, *τοὺς* *ψαλμοὺς* vero, *imprimis in psalmis*, vertit, *tertia* Psalmos pro hagiographis in genere, *quarta* denique pro libris metricis el. TRELLERI sumit. *Pri-*

Primam, utpote simplicissimam, ceteris paribus retinendam esse, facile quisque dederit. Ad *alteram* quod attinet: non quidem negaverim locis cit. (n) eam significationem obtinere; differt vero ab aliis locus noster, nec crediderim variae interpretationis ignarum in eam sententiam facile esse descensurum, quæ, ob repetitionem *re xai*, difficultate durioris constructionis premi videtur. Plus habet *tertium* interpretationis genus, quo se lectori insinuet; tripartitam enim Judæis æque ac christianis nunc notissimam divisionem animo volvens primo intuitu non absonum ducet, ad eam hic respici. Fateor quoque me, dum hanc aggrederer materiam, in hac sententia fuisse. Dicam ergo quid in causa sit, cur aliam nunc sequar, ac per psalmos solos psalmos intelligam; præter id nimirum, quod divisionis dubia ætas sit, est etiam regula, qua nititur explicatio, ne unico quidem exemplo fulta; primum enim librum pro tota, cujus partem constituit, sylloge poni, ex eo quam maxime efficere student, quod Jeremias Prophetarum primus Matthei c. XXII. 9. omnium loco ponatur. Ast parum probat hoc exemplum; Hieronymus enim verba, quorum citationem in Mattheo habemus, in codice quodam Jeremiæ, quem apocryphum vocat, legisse perhibet, abest porro Jeremiæ nomen in versione evangelii syriaca & codice collbertino, potuit denique levissimo errore nostra oriri lectio. (o) qua

F 3

pere-

(n) Marci XVI. 7. Act. I. 14. IX. 38. *omniū* *in* *prophetis*

(o) Incidit mihi versionem Syr. relegenti conjectura, quam

pereunte perit iidem tertium interpretationis genus, de quo agimus; quod vel ideo abjiciendum, quod Psalmi primum inter hagiographa locum nequidem de jure quasi obtinuerint; Hieronymus enim, Talmudistæ, Codicum pars major, Cyrillus hieros. aliique Jobum aliudve scriptum primo loco collocant. Retineat itaque, cui durior locutio satis arridet, divisionem bipartitam, quam hinc inde in novo testamento obviam habemus, & cum cl. WOLFIO imprimis in Psalmis vertat, vel tripartitam Salvatori familiarem fuisse sumat, ita tamen ut per psalmos soli psalmi, non vero hagiographa in genere significantur, quorum ultimum verisimilitudine cæteris præstat.

§. XX.

Approbasse vero Christum in aliis s. S. locis totum Judæorum canonem brevibus nunc ostendam. Si quod in eo constituendo vitium olim commisissent Judæi, eumque librum pro divino habuissent, qui minime tanti faciendus erat, nemo facile dubitaverit, quin inter tot eorum vitia notata quædam ejus mentio occurreret; qua deficiente tacite in Judæorum de canone doctrinam consensisse Christus videtur. Sed ne insistamus argumento ex scriptorum silentio desumpto lubrico impedito atque fere

Morus habet (in causa Dei p. 106. scriptum scilicet olim fuisse בֵּיךְ הַנְּבִיאִים quod Librarius oculorum memorieque oscitantia laborans cum בֵּיךְ הַנְּבִיאִים permutaverit. Minime sane respuenda iis conjectura, qui Mattheum hebræa lingua usum in evangelio credunt, (o)

fere inutili probantia quædam ipsius scripturæ loca in medium proferam. Causam suam præsentibus Judæorum senioribus agens Paulus (p) ostendere annititur, nihil se a patriis moribus obsonum docere, imo ne credere quidem; quod cum ageret, *Moyſis inquit, Prophetarumque omnibus scriptis fidem habeo*; quibus verbis nisi omnia tunc temporis pro divinis agnita scripta comprehenderit, nescio, qui dubium videri Judæis potuerit, eum contra receptam doctrinam insurgere novatoremque agere. Quid si nostrum aliquis, ut orthodoxam de canone sententiam defendat, multis verbis demonstraret, se Pauli Evangelistarumque omnibus scriptis credere. Nonne ex eo, cur non & alia recipiat scripta, quæres? Infert Paulus 2. ad Timoth. III. 16. ex eo, quod omnis scriptura divinitus inspirata ad hominem emeliorandum faciat, libros V. T. eundem Timotheo usum præstare posse, sumit adeoque, eos, qui canopem judaicam constituiebant revera inspiratione scriptos esse. Idem testatur Christus Joann. V. 39. dum eos testimonium sibi perhibere ait. (q)

§. XXI.

Quod si igitur dubitari nequeat, quin eosdem nunc V. T. libros tanquam canonicos veneremur, quos a gente judaica olim receptos divinos agnovit Christus, non vero alios in priorum locum intrusos, in tuto collocata
omni-

(p) Act. XIV. 14.

(q) Quæ huc faciunt loca alia sunt. Matth. V. 17. Act. III. 22 - 26. XXVI. 22. 2. Pet. I. 20, 21.

omnimoda veterum tabularum divina auctoritas erit. Est autem adeo clara ac indubitata librorum origo genuina, ut ejus demonstratio Lectoribus nauseam non creare non possit; tot enim adsunt librorum versiones variis locis temporibusque confatæ, tot e quovis fere seculo Christianorum judæorumque in illos commentarii, tot denique ex iis in ipso novo testamento excerpta, quæ eosdem nostros libros eundemque contextum agnoscunt, ut recensuisse objectiones, si quas aliquando contra garriant adversarii, satis refutationis videri debeat. Quod si vero hinc inde pauca quædam immutata in minutis corrupta fuerint, id genuinam librorum dignitatem non infringit, quod hæc errata detegi, verusque contextus critices ope restitui possit.

Inquisitioni hic finem facio; grata ejus mihi erit memoria, si quid ad vera atque immobilia fidei, quam s. literis habemus, jacienda fundamenta contulerit, jucunda etiam, si quem in nobili hoc negotio juxta mecum occupatis aliis præstiterit utilitatis fructum; hunc enim unice scopum mihi propositum habui, quem si attigerim, faveantque Lectores, labor.

F I N I S.

erationis ge.
 abjiciendum,
 locum ne-
 Hieronymus
 r. Cyrillus
 rimo loco
 utio satis
 inde in
 cl. Wol-
 citam Sal-
 n ut pe-
 ha in ge-
 ifimilitudi-

S. locis
 e osten-
 um olim
 ivino ha-
 t, nemo
 tia nota-
 deficiente
 nsensisse
 mento ex
 to atque
 fere

m scilicet
 rum me-
 2 permu-
 ta, qui Mat-
 edunt.

